

Nr 338.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ianspråktagande av lägerkassemedel för nybyggnad eller större ändringsarbete; given Stockholms slott den 5 oktober 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Allan Voug.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 oktober 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Voug, fråga angående ianspråktagande av lägerkassemedel för nybyggnad eller större ändringsarbete samt anför därvid följande.

I. Allmän orientering om lägerkassor.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 1 december 1939 skola lägerkassor i mån av behov och enligt arméförvaltningens intendentur- och civila departements (numera arméförvaltningens intendenturavdelning och försvarets civilförvalt-

ning) närmare bestämmelser finnas inrättade vid truppförband tillhörande armén. Samtidigt ha meddelats i huvudsak följande föreskrifter.

Till lägerkassa vid truppförband skola inflyta:

a) arrenden och hyror för lägerkassan tillhöriga byggnader och lägenheter;

b) inkomster av marketenteri- eller annan affärsrörelse, som med vederbörligt tillstånd bedrivs för kassans räkning;

c) inkomster av kassans i bank innestående och övriga räntebärande medel;

d) inkomster vid försäljning av kassan tillhörig, i vederbörlig ordning kasserad materiel m. m.; samt

e) utjämningsmedel, utgörande inkomster som inflyta vid försäljning av stall- och latrinspillning samt av köksavfall och dylikt vid truppförbanden, vilka medel av arméförvaltningens intendentur- och civila departement (arméförvaltningens intendenturavdelning och försvarets civilförvaltning) årligen före den 1 oktober skola fördelas å de olika lägerkassorna.

För lägerkassas räkning får — förutom biblioteks- och filmverksamhet — bedrivas marketenterirörelse ävensom till marketenteri hörande läskedrycksberedning och handelsrörelse avseende för manskapet erforderliga förbrukningsartiklar. Annan affärsrörelse får icke bedrivas utan särskilt medgivande. Dylikt medgivande lämnas endast beträffande företag, som avser manskapets nytta och trevnad och som icke påfordrar kommandering av militär handräckningspersonal.

Ur lägerkassa kunna i första hand bestridas kostnader för beredande av nytta och trevnad för fast anställt manskap och värnpliktiga vid vederbörligt truppförband. Ur lägerkassa må till mindre del jämväl bestridas utgifter för truppförbandets gemensamma bästa i följande avseenden, nämligen

a) befrämjande av idrotten vid truppförbandet;

b) förskönande av kasern- eller lägerområdet;

c) nöjes-, bildnings- eller andra anordningar, som bereda gemensam nytta eller trevnad för all personal vid truppförbandet;

allt i den mån icke särskilda statsmedel blivit för ändamålet anvisade.

I bestämmelserna stadgas slutligen, att uppförande av nybyggnad å lantförsvarets mark för lägerkassas räkning eller förändring av lägerkassa tillhörig byggnad å sådan mark icke får ske med mindre tillstånd lämnats av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse (numera arméns fortifikationsförvaltning) efter samråd med ämbetsverkets intendentur- och civila departement (arméförvaltningens intendenturavdelning och försvarets civilförvaltning).

Bestämmelser rörande manskapskassorna vid marinens förläggningar i land och lägerkassorna vid flygvapnet ha utfärdats genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1936 respektive den 4 oktober 1940. Dessa bestämmelser överensstämmer i huvudsak med de för arméns kassor gällande.

2. Riksdagsrevisorernas uttalande och därav föranledda yttranden och åtgärder.

I sin berättelse den 15 december 1944 angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1943—30 juni 1944 ha riksdagens revisorer (under försvarsdepartementet, § 2) behandlat vissa spörsmål beträffande armétruppförbandens lägerkassor och därvid framställt erinringar och synpunkter beträffande arten och omfattningen av lägerkassornas affärsrörelser, den för kassornas räkning bedrivna byggnadsverksamheten m. m.

Vad angår byggnadsverksamheten ha revisorerna konstaterat, att denna verksamhet numera tagit en betydande omfattning. Enligt bemyndiganden av arméförvaltningens intendenturavdelning och försvarets civilförvaltning hade fritidslokaler för manskapet i stor utsträckning uppförts med anlitande av lägerkassornas medel. Vid andra truppförband däremot hade kostnaderna för sådana byggnader bestritts av statsanslag under kapitalbudgeten. Denna brist på enhetlighet i fråga om uppförande av dessa byggnader vore mindre tillfredsställande. Beträffande redovisningen av lägerkassornas byggnader i allmänhet borde åtminstone de mera värdefulla bokföras å en särskild kapitalfond. Slutligen borde frågan om underhållsskyldigheten av lägerkassornas byggnader uppmärksammas. I anslutning till vad sålunda förekommit ha revisorerna uttalat sig för att en utredning borde komma till stånd i fråga om den av kassorna bedrivna verksamheten, användningen av kassornas medel samt den rättsliga karaktären av med kassornas medel uppförda byggnader m. m. Vidare ha revisorerna föreslagit att — i avvakten på resultatet av denna utredning — fråga om uppförande av nya byggnader för lägerkassas räkning borde underställas Kungl. Maj:ts prövning och godkännande.

Av revisorernas berättelse framgår, att arméns lägerkassor vid utgången av budgetåret 1943/44 redovisade en kapitalbehållning av närmare 6 000 000 kronor samt dessutom tillgångar i form av inventarier och fastigheter uppgående till drygt 2 000 000 kronor. Vidare inhämtas, att nettovinsten under berörda budgetår av kassornas bagerirörelser uppgått till omkring 561 000 kronor och av deras marketenterirörelser till omkring 1 145 000 kronor. Kassornas övriga inkomster under ifrågavarande budgetår ha uppgått till drygt 1 000 000 kronor.

Över revisorernas uttalande ha försvarets civilförvaltning och arméförvaltningens intendenturavdelning den 16 januari 1945 avgivit gemensamt utlåtande, varav inhämtas, att enligt ämbetsverkens uppfattning vissa av de utav revisorerna framställda erinringarna och synpunkterna borde bli föremål för närmare utredning. I fråga om lägerkassornas byggnadsverksamhet och lägerkassemedlens natur ha ämbetsverken i huvudsak anført följande.

Vad först beträffade byggnadsverksamheten hade densamma sin bakgrund i det förhållandet att de medel, som av statsmakterna ställts till förfogande för ändamålsenliga fritidslokaler, icke på långt när motsvarat berättigade anspråk. För att avhjälpa vissa svåra brister hade regementschefer gjort framställning om att för ändamålet få anlita lägerkassamedel. Ehuru civilförvaltningen och arméförvaltningens intendenturavdelning principiellt hyste

den uppfattningen, att riksstatsmedel borde anvisas för ifrågavarande ändamål, hade ämbetsverken dock ej ansett sig kunna på principiella grunder lämna framställningarna utan bifall utan såsom regel medgivit ianspråktagande av lägerkassemedel för sådana arbeten, som framstått såsom synnerligen angelägna. Vad beträffar lägerkassemedlens natur hade Kungl. Maj:t i utslag såväl i högsta domstolen som i regeringsrätten betraktat desamma såsom statsmedel. Då dessa medel utgjorde avgränsade och för särskilda ändamål avsedda förmögenhetskassor, torde de måhända närmast böra karakteriseras som ett slags stiftelser. Fritids- eller annan byggnad, som uppförts för lägerkassemedel, torde vara av samma karaktär som de medel, som bekostat dess uppförande. För bestridande av underhållskostnader för dylik byggnad torde lägerkassemedel i första hand böra användas. Anslagsmedel torde böra anlitas endast då byggnaden inlösts av staten för annat bruk än lägerkasseeändamål eller lägerkassemedlen icke försloge och fråga vore om byggnad, som enligt vedertagna principer rätteligen skolat uppföras med anlitage av anslagsmedel. Med hänsyn till de möjligheter att lämna understöd åt tillfälligt nödställda lägerkassor, som fördelningen av utjämningsmedel erbjöde, syntes risken för att statsanslag skulle behöva anvisas för underhåll av lägerkassa tillhörig byggnad vara ringa. Byggnad, som donerats till lägerkassa eller uppförts med särskilt för ändamålet donerade medel, torde beträffande äganderättsförhållanden och underhållskostnaders bestridande få anses jämställd med övriga lägerkassa tillhöriga byggnader.

Av statsutskottets utlåtande den 22 maj 1945, nr 148, 2:o) inhämtas, att utskottet inskränkt sig till att för riksdagen omförmåla vad sålunda förkommit.

I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 juni 1945, nr 352, har riksdagen icke berört ifrågavarande uttalande av revisorerna.

Kungl. Maj:t har genom beslut den 19 september 1945 uppdragit åt försvarets civilförvaltning att, i samråd med arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen samt arméns fortifikationsförvaltning, verkställa översyn av vissa för lägerkassorna (manskapskassorna) gällande bestämmelser och därvid bland annat företaga utredning beträffande kassornas byggnadsverksamhet och därmed sammanhängande fråga om underhållsskyldighet och redovisning av för kassornas räkning uppförda byggnader.

Genom beslut samma dag har Kungl. Maj:t vidare förordnat att, i avvakten på resultatet av denna översyn, fråga om utförande av nybyggnad eller större förändringsarbete med anlitage av lägerkassornas (manskapskassornas) medel tills vidare skall underställas Kungl. Maj:t för prövning.

3. Föreliggande förslag.

Med hänsyn till vad revisorerna i sin förenämnda berättelse uttalat angående lägerkassornas byggnadsverksamhet ha försvarets civilförvaltning och arméförvaltningens intendenturavdelning, jämte eget gemensamt yttrande, den 19 mars 1945 till Kungl. Maj:t överlämnat en framställning från depåchefen för Upplands regemente, vari denne anhållit att med anlitage av lägerkassemedel få anlägga ett friluftsbad vid regementet.

I sin skrivelse har depåchefen i huvudsak anfört följande.

Regementet saknade för närvarande eget friluftsbad. Det närmast kasernerna befintliga friluftsbadet vore ett kommunalt bad, beläget norr om Uppsala på ett avstånd av omkring 4,5 kilometer från kasernerna. På grund av det stora avståndet till detta bad samt även på grund av avgifterna för badning därstädes kunde regementet icke utnyttja detsamma. Avståndet till närmaste kallbad vid Mälaren vore likaledes för stort — 8 kilometer — för att regementets personal regelbundet skulle kunna utnyttja denna badmöjlighet. Då icke heller regementets varmbadinrättning vore försedd med simbassäng, saknades möjlighet att bibringa personalen simundervisning. De icke-simkunnigas antal vore vid regementet också stort. På grund av dessa omständigheter hade depåchefen undersökt möjligheterna att inom regementets område låta anlägga ett friluftsbad, varvid visat sig att ett område omedelbart norr om kasernerna vore lämpligt för en dylik anläggning. Depåchefen hade sedermera låtit en vid Uppsala stads byggnadskontor anställd civilingenjör utföra ritningar och kostnadsberäkningar för ett friluftsbad, beläget på den utsedda platsen.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, att anläggningen, som avsåges komma att omfatta en 25 meter lång och 16 meter bred simbassäng med trampolin och två svikter, reningsanläggning jämte erforderliga pumpar och ledningar, duschar m. m., kostnadsberäknats till 100 000 kronor samt att driftskostnaderna för badet beräknats komma att uppgå till 2 500 kronor för år.

Av anläggningskostnaderna borde 75 000 kronor gäldas med anlåtande av lägerkassemedel. Återstoden borde bestridas ur lägerkassans vinstmedel under kommande två år.

Av vid skrivelsen fogade handlingar framgår, att regementets lägerkassa den 30 november 1944 utvisade en behållning å 126 542 kronor, varav 92 878 kronor i likvida tillgångar.

4. Yttranden över förslaget.

Över depåchefens framställning ha yttranden avgivits — förutom av försvarets civilförvaltning och arméförvaltningens intendenturavdelning (gemensamt yttrande) — av t. f. militärbefälhavaren för fjärde militärområdet, arméns fortifikationsförvaltning samt riksräkenskapsverket.

Försvarets civilförvaltning och *arméförvaltningens intendenturavdelning* ha hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förklara hinder icke möta för ämbetsverken att lämna Upplands regemente tillstånd att ur regementets lägerkassa få disponera högst 100 000 kronor för bekostande av den föreslagna friluftsbadanläggningen och därvid i huvudsak anfört följande. Friluftsbadanläggningar funnes redan vid en del andra truppförband. Kostnaderna hade gäldats med anlåtande av medel från respektive truppförbands lägerkassa. Dylika anläggningar hade ansetts erforderliga för tillgodoseende av manskapets hygieniska och sportsliga behov samt för bibringande av simundervisning åt de värnpliktiga till minskande av det alltför stora antalet icke-simkunniga. Dessa synpunkter gjorde sig med styrka gällande beträffande Upplands regementes behov av friluftsbadanläggning.

I ett vid ämbetsverkens gemensamma yttrande fogat särskilt yttrande har intendenturavdelningens kasernutredningsbyrå — efter granskning av den

för friluftsbadanläggningen gjorda driftskalkylen — beräknat totalkostnaden för driften till 2 900 kronor per år.

T. f. militärbefälhavaren för fjärde militärområdet har tillstyrkt depåchefens framställning.

Arméns fortifikationsförvaltning har endast framställt en detaljerinran i en byggnadsteknisk fråga.

Riksräkenskapsverket har anfört, att anläggningen syntes vara av den art, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke medel för ändamålet lika väl kunnat anvisas å investeringsstaten för försvarsväsendets fastighetsfond. Medel för detta ändamål torde emellertid för närvarande icke kunna inrymmas inom kostnadsramen för försvaret. Vid sådant förhållande funne riksräkenskapsverket för sin del lämpligt att å lägerkassor under krigsåren hopsamlade medel komme till användning för ordnande av idrottsanläggningar.

*Departements-
chefen.*

Såsom av redogörelsen i det föregående framgår härflyta lägerkassemedlen i stor utsträckning från personalen vid vederbörande truppförband, särskilt de värnpliktiga. Att dessa medel användas för beredande av nytta och trevnad för fast anställt manskap och för värnpliktiga vid de olika truppförbanden eller eljest för förbandens bästa är därför helt naturligt. Att så bör ske även i fortsättningen synes mig uppenbart. Emellertid har — såsom riksdagsrevisorernas förutnämnda utredning utvisar — behov uppkommit av en översyn av bestämmelserna på detta område i syfte att främja en planmässig användning av kassornas medel för avsedda ändamål. Den utredning, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 19 september 1945 skall ske på detta område, tar speciellt sikte på den byggnadsverksamhet, som bedrives med anlitande av lägerkassemedel.

Ur statsverkets synpunkt synas inga betänkligheter behöva möta mot att lägerkassorna i mån av förmåga engagera sig för byggnadsföretag, vilka ligga i linje med kassornas uppgift. Den omständigheten att vid andra truppförband liknande byggnadsföretag utföras eller kunna komma att utföras med anlitande av riksstatsanslag synes härvidlag icke böra tillmätas större betydelse. En förutsättning bör emellertid vara att den byggnadsverksamhet, som bedrives av lägerkassorna, icke medför utgifter för statsverket i form av exempelvis underhåll av byggnader eller ökade avlöningskostnader. Från denna utgångspunkt ligger det vikt uppå att lägerkassorna bekosta fasta anläggningar endast i sådan omfattning, att kassornas framtida inkomster förslå för bestridande av de med anläggningarna förenade löpande omkostnaderna. Detta är av så mycket större betydelse som kassornas inkomster torde komma att i fortsättningen bliva avsevärt mindre än under beredskapstiden. Vid den förutnämnda utredningen rörande lägerkassemedlens användning torde denna synpunkt komma att beaktas.

Då numera lägerkassemedel anlitas för byggnadsföretag, vilka bliva av förhållandevis stor omfattning, har det synts mig riktigt, att riksdagen beredes tillfälle taga ställning till föreliggande spörsmål om bestridande av byggnadskostnader i denna ordning. Det hade varit att föredraga, om

denna fråga kunnat upptagas på grundval av den utredning, som enligt det föregående nyligen igångsatts. Då emellertid denna utredning torde kräva förhållandevis lång tid och byggnadsföretagen ej sällan äro av den natur att de böra komma till utförande så snart arbetskraft och byggnadsmateriel kunna frigöras för ändamålet, synes det mig lämpligt, att riksdagen med utgångspunkt i nu föreliggande framställning från depåchefen för Upplands regemente beredes tillfälle giva sin mening tillkänna rörande berörda spörsmål.

För egen del har jag i likhet med de hörda myndigheterna funnit goda skäl föreligga för den föreliggande framställningen om tillstånd att disponera medel ur Upplands regementes lägerkassa för anläggande av friluftsbad vid regementet. Jag förordar alltså bifall till detsamma, varvid jag förutsätter, att de löpande kostnaderna för anläggningens underhåll och skötsel stanna på lägerkassan.

I anknytning till vad i det föregående anförts föreslår jag, att riksdagens medgivande inhämtas för Kungl. Maj:t att pröva och avgöra frågor om ianspråktagande av lägerkasse-(manskapskasse-)medel för nybyggnader eller större ändringsarbeten. Härvid förutsätter jag, att tillstånd att disponera dylika medel för byggnadsändamål icke lämnas med mindre sannolikhet föreligger för att vederbörande kassa kan svara även för de årliga utgifter som byggnadsföretagets genomförande medför.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att förklara, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att pröva och avgöra fråga om utförande av nybyggnad eller större ändringsarbete med anlåtande av lägerkassas (manskapskassas) medel.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. F. von Horn.
